

RACÓ DE LA MEMÒRIA

DOS EXEMPLES D'ARRENDAMENTS DE MOLINS AL RIU SÉNIA DURANT EL SEGLE XVIII: EL MOLÍ DE L'ABAT I EL MOLÍ DEL PUADOR

Ferran Grau
Joan Roig

Aquest article pretén comparar, mínimament, dos models d'arrendament de dos molins fariners del segle XVIII situats al riu de la Sénia. Un model està relacionat amb la jurisdicció d'un senyor eclesiàstic, el molí de l'Abat, que depenia del convent de Benifassà; i l'altre amb la jurisdicció d'un govern municipal, el molí del Puador, que depenia del Comú de la Sénia.

Abans, però, farem una petita introducció històrica¹ sobre els molins i la qüestió dels arrendaments. Els molins que, en principi, són màquines de moldre materials sòlids, especialment grans, són també els edificis on s'instal·len aquestes. Les màquines poden ser mogudes per diverses fonts d'energia: la força muscular (molí de sang), l'impuls d'un salt o d'un corrent d'aigua superficial (molí hidràulic o d'aigua), l'acció del vent (molí de vent), el vapor (molí de foc), etc. Si s'empren per moldre cereals i per fer-ne farina, estem parlant dels molins fariners o bladers i si és per moldre olives i fer-ne oli, dels molins d'oli. També es poden fer servir per batre draps (molí draper), assaonar pells (molí blanquer), trinxar draps per fer pasta de paper (molí paperer), etc.

Els molins d'aigua són originaris de la civilització romana, però no s'estendran a l'Europa Occidental fins als inicis de l'edat mitjana, sobretot entre els segles X i XII. Tècnicament, aquests molins medievals evolucionaran lentament durant l'època moderna i no serà fins la Revolució Industrial que experimentaran canvis importants, sobretot amb la introducció del vapor. Ens estem referint, doncs, als canvis del segle XIX, els quals, d'altra banda, es generalitzaran amb un cert retard al territori que ens ocupa.

La construcció dels primers molins hidràulics va ser prou elemental i va córrer a càrrec de les comunitats pageses, però els molins edificats a partir del segle XI van ser construïts per nobles o eclesiàstics perquè eren més costosos i complexos i, sobretot, perquè els corrents d'aigua superficial afectaven el domini públic i, per tant, només el rei i, per concessió d'aquest, nobles i eclesiàstics podien autoritzar-ne la construcció.

Això que acabem de comentar va convertir el molí en un monopoli del rei o del senyor jurisdiccional de torn (cas del molí l'Abat), els quals podien obtenir els beneficis del "dret de moltura" directament o, com era més habitual, cedint-ne l'explotació a un arrendatari, el qual en tenia la concessió per un temps a canvi del pagament d'un cens, generalment anual i en espècies.

Els habitants de ciutats i viles importants s'interessaran, sobretot a partir del segle XVI, per la construcció de molins i/o la concessió i adquisició dels seus drets de moltura. Amb aquests drets, els governs de viles i ciutats fruiran dels mateixos drets monopolístics que, fins aleshores, només havien estat privatius

Els molins d'aigua són originaris de la civilització romana, però no s'estendran a l'Europa Occidental fins als inicis de l'edat mitjana

¹ Ens basem en el *Diccionari d'història de Catalunya*, dirigit per Mestre i Campi, J. (1999 – primera ed. en fascicles) d'ed. 62.

Amb el cobrament d'aquests arrendaments i d'altres de semblants es podien tirar endavant les hisendes municipals de l'edat moderna

dels senyors jurisdiccionals. Aquest és el cas del molí del Puador, del qual desconeixem si fou construït directament pel Comú o, simplement, n'adquirí els drets a l'orde de l'Hospital, senyor en darrera instància de tots el molins de la riba esquerra del riu Sénia fins al segle XVIII. En cas d'haver adquirit els drets a l'Hospital –raó més probable– el Comú es convertia en emfiteuta de l'Orde i li havia de donar un tant anual per aquesta cessió. Cal dir que la diferència entre allò que el Comú pagava a l'orde i el que cobrava dels seus arrendataris era substancialment important, sense oblidar que aquesta cessió anava accompanieda, generalment, d'un ús monopolístic de la faena o dret en qüestió. Amb el cobrament d'aquests arrendaments i d'altres de semblants de diferents monopolis (de la carnisseria, del forn de pa, de l'hostal, de la botiga...), es podien tirar endavant les hisendes municipals de l'edat moderna, sovint malmeses per diferents factors: deutes extraordinaris derivats d'esdeveniments excepcionals –guerres, epidèmies...–, mala gestió econòmica, malversacions, etc.

Tots aquests monopolis s'exerciren a Catalunya, com a bona part de l'Europa Occidental, fins a principis del segle XIX, quan es generalitzarà el liberalisme econòmic o capitalisme i, amb ell, la lliure competència.

ELS ARRENDAMENTS. ELEMENTS COMUNS I ELEMENTS DIFERENTS

Una volta feta aquesta introducció, abordarem el nucli central del nostre treball que, com hem dit, fa referència a la comparació entre ambdós models d'arrendament. Pel que fa als elements comuns comprovem (vegeu-ne la transcripció) que, d'entrada i lògicament, els dos es fan davant de notari; en ambdós apareix el subjecte que concedeix l'arrendament i el que el rep; el temps de la concessió, marcant el dia de l'inici i el dia final; les condicions de l'arrendament, on s'especifiquen clarament les obligacions de les dos parts; el preu; els testimonis de l'acte i, finalment, les lleis en les quals es basa el document.

Entre les semblances, voldríem destacar que en els dos casos s'insisteix molt en el fet que el blat amb el qual s'ha de pagar l'arrendament no pot ser escollit lliurement per l'arrendatari sinó que ha de formar part del munt general, siga bo o no tant, que aquell ha cobrat dels diferents pagesos que han anat a moldre al molí. Un altre punt important, és la cura respecte de la maquinària del molí i els pagament de les ruptures que es facen per negligència de l'arrendatari. En darrer extrem, l'arrendador ha de poder cobrar el preu de l'arrendament com siga: gràcies als fiadors, en el cas del molí del Puador o gràcies als productes que es treien de l'arrendament –blat molt i fruits de les terres pròpies del molí–, els quals restaven hipotecats encara que estiguesssen en mans de tercers.

Les diferències les trobem, com no podia ser d'una altra manera, en el desplegament de tots els apartats del contracte. Anem a pams:

- Al molí de l'Abat es fa una descripció ben precisa del conjunt arrendat que, com podem comprovar a la transcripció, no és solament l'edifici i la maquinària. Si que és veritat que l'arrendament del molí del Puador comportava també l'usdefruit de la caseta annexa, però no es pot comparar de cap manera amb allò que implicava l'arrendament del molí l'Abat, on queda clar que, a més del dret de moltura, també hi apareix un dret de pastura sobre la devesa annexa –pensem que no seria gens menyspreable– i l'aprofitament agrícola dels horts i terres del molí, encara que aquests drets suposessin alguna contraprestació com podia ser la cura adequada en el manteniment d'aquests béns i, fins i tot, una certa millora –empeltant i plantant nous arbres com es precisa al mateix document–.

El blat amb el qual s'ha de pagar l'arrendament no pot ser escollit lliurement per l'arrendatari sinó que ha de formar part del munt general

El monestir es reserva una sèrie de dependències i de preeminències al llarg de tot el període de l'arrendament

- En el cas del molí del Puador s'ha fet una subhasta prèvia –amb els pregons corresponents– entre els possibles candidats, veïns de la Sénia i forasters, mentre que en el cas del molí de l'Abat es va a buscar directament l'interessat, del qual segurament se'n tenien referències i, molt probablement, ja havia estat arrendatari del molí en altres ocasions. No podem oblidar en cap moment que, en ambdós casos, els arrendataris podien buscar un moliner o sots-arrendar la faena.
- També varia el temps de l'arrendament i el seu inici, encara que creiem que aquesta és una qüestió poc transcendent. Al molí de l'Abat l'arrendament és per quatre anys i comença l'1 de gener, mentre que al molí del Puador és per tres anys i comença el dia de Sant Joan.
- Pel que fa al pagament, en el cas del molí del monestir es fa en tres parts anuals –en dates assenyalades–, mentre que en el cas del molí municipal s'anirà cobrant cada setmana d'allò que el propi moliner haurà rebut dels usuaris del molí.
- El monestir es reserva una sèrie de dependències per al seu propi ús –capella i un “quarto”– i una sèrie de preeminències al llarg de tot el període de l'arrendament: moldre de franc tot el blat que el monestir necessita per al seu consum, així com tot aquell que sol vendre en forma de farina; prioritat per als habitants del cenobi en la tanda a l'hora de moldre i, en segon terme, per als vilatans de la Pobla i del Ballestar, i facilitat de comprovar que el molí funcionés correctament i d'obligar a fer les reparacions que consideressin oportunes. L'Ajuntament, per la seua part, només es reserva el fet d'acceptar, o no, el moliner que posarà l'arrendatari.
- El monestir obliga l'arrendatari a assumir els arranjaments de la maquinària del molí sempre que el mal no supose aturar-lo més d'un dia de temps. Respecte dels desperfectes de llarga durada i de les incidències climatològiques importants –llegiu sequeres principalment!– que comportesssen una aturada aliena a la voluntat del moliner, quedaven assumides pel monestir i es descomptaven del pagament de l'arrendament. En el cas del molí municipal, s'especifica que si es produeix alguna solsida que s'hagués pogut evitar anirà a compte de l'arrendatari i que aquest “*tindra obligació de fer dels reals de adops si menester sera*”, amb la qual cosa entenem que tot tipus d'incidència –fins i tot les climatològiques, de les quals no es comenta res– van al seu càrrec.
- En cap dels dos casos s'obliga a tots els veïns que formen part de les respectives jurisdicccions, Abat i Comú de la Sénia, a moldre en ambdós molins. Pensem, però, que els motius són diferents. Desconeixem per què només els veïns de la Pobla i del Ballestar eren els únics de la Tinença obligats a moldre al molí l'Abat i suposem que, en el cas del molí del Puador, estava relacionat amb el fet que el Comú en tenia la preeminència gràcies a la concessió de l'orde de l'Hospital i aquesta, lògicament, la hi deguera donar sempre i quan no anés en detriment de la resta de molins que hi havia a l'esquerra del riu que, no ho oblidem, en darrera instància pertanyien a la mateixa orde.²
- En el cas de l'arrendament del molí l'Abat, queda clar que els veïns dels dos pobles obligats a moldre-hi ho han de fer en una proporció determinada que prové d'una tradició antiga –quatre mesures per cafís– mentre que la resta d'usuaris s'han d'adaptar a les proporcions que els marcarà el moliner arrendatari. Aquestes proporcions venien marcades per l'ús i la llei de l'època i no degueren variar substancialment de les del Puador. Curiosament, en el cas del molí del Puador, el Comú obliga el moliner a moldre debades una barcella de blat a cada propietari, segurament com a reminiscència d'antigues voluntats públiques.

Curiosament, en el cas del molí del Puador, el Comú obliga el moliner a moldre debades una barcella de blat a cada propietari

² Com comprovareu més endavant, sembla que en algun moment es va obligar tots els veïns de la Sénia anar a moldre al Puador, encara que ens sembla estrany que es fes complir estrictament.

A l'època a què ens referim, els notaris de la zona coneixen el català oral i escrit, la qual cosa es fa patent contínuament tant a nivell fonètic com a nivell ortogràfic.

- En el cas del molí municipal s'insisteix més en l'obligació del moliner a fer farina bona i no fer frau als usuaris, mentre que en cas del molí abacial es deu considerar que és un problema del moliner, sobretot quan no es tracta dels usufructuaris del propi monestir i dels dos pobles de la Tinença anomenats anteriorment.
- Malgrat que els dos textos estan escrits en castellà, com a conseqüència bàsicament del Decret de Nova Planta, hem d'apuntar que les tabes o condicions del molí del Puador estan en català i segurament són còpia de tabes més antigues. A l'època a què ens referim, els notaris de la zona coneixen el català oral i escrit, la qual cosa es fa patent contínuament tant a nivell fonètic com a nivell ortogràfic.³ Desconeixem en quina mesura el castellà havia penetrat en la documentació del monestir anterior a l'esmentat decret
- En el cas del molí municipal s'insisteix que l'arrendatari no es pot quedar blat a compte si l'Ajuntament li deu algun dinar pel motiu que siga, aspecte que no es considera en l'altre cas.
- Com a element característic, la majoria d'arrendaments de monopolis municipals comportaven el pagament extra de cera o altres elements i faenes relacionades amb el món de la litúrgia.⁴

Per manca de temps i de fonts accessibles no hem pogut fer un seguiment exhaustiu de diferents contractes d'arrendament del molí de l'Abat⁵ cosa que sí que hem aconseguit en el cas del molí del Puador. Analitzada la taba d'aquest arrendament de l'any 1760, vam voler veure altres tabes posteriors per comprovar si eren una rèplica de la que havíem estudiat o si, simplement, les havien traduït del català al castellà, i ens hem trobat que hi ha apartats que coincideixen, però que d'altres s'acomoden a cada època.

El primer arrendament analitzat és el de l'any 1778⁶ i la primera diferència que hem detectat és que a l'any 1760 arrenden el molí per tres anys, en canvi a l'any 1778 només l'arrenden per un any.

En l'apartat primer, que fa referència al moliner, a la taba de 1760 li recomanen a l'arrendatari que es busque un moliner; en canvi a la de 1778 es diu que si l'arrendatari és entès en l'art de moliner, pot ser-ho ell.

Es manté igual l'obligació de moldre una barcella de blat franca a l'amo del blat, sota pena de 5 sous. També es manté l'obligació de tombar l'aigua si ve el riu crescut, però la pena per no fer-ho varia. En la taba de 1760 el moliner hauria de pagar tots els danys que es fessen a la sèquia o cava, en canvi al 1778 haurà de pagar només 10 sous.

Continuen igual les qüestions de diners, o siga, que l'arrendador no pot deixar de pagar encara que l'Ajuntament li dega alguna quantitat. En canvi la Vila, si vol, podrà cobrar en farina.

L'Ajuntament també s'assegura que l'arrendatari tinga un fiador. La única cosa que canvia és que al 1760 ha de pagar l'escriptura l'arrendatari, en canvi al 1778 la paga l'Ajuntament.

En el cas de 1778 no apareix l'obligació de pagar la cera blanca.

Hi ha una diferència també en el tracte amb el veïnat, ja que al 1778 especifica que als veïns de la vila només se'ls podrà cobrar un almud valencià per cada cafís, i una caseta (sic) a ras per barcella, en tots dos casos l'Ajuntament ho pagará a caramull.

³ Grau, F. i Roig, J. (2004)

Ulldetera set-centista. Societat, economia, institucions i formes de vida al voltant del riu de la Sénia durant el segle XVIII. Onada edicions, Benicarló.

⁴ Ibid.

⁵ Podeu comparar aquest arrendament amb el que apareix a Vidal Querol, R. (1997), *Molinos harineros y papeleros en el Río Sénia, y sus personajes*, ed. pròpria, la Sénia, pp. 8-11. En aquest interessant treball també apareixen referències al molí del Puador, p. 26.

⁶ AHT., Reg. 2890, f. 13, any 1778.

L'arrendador no pot deixar de pagar encara que l'Ajuntament li dega alguna quantitat

Els veïns de la vila tindran preferència a l' hora de moldre si la gronxa està buida

També es conserva l'obligació de netejar la cava, la sèquia i els comuns a coneixement de la junta.

Al 1778 s'especifica que si s'ha de fer algun arranjament, fins a 10 lliures, ho pagarà l'arrendatari i, en passar d'aquesta quantitat, ho pagarà la vila. Unes altres novetats que s'incorporen són que no es pot moldre si no està l'amo del blat davant, sota pena de 5 sous, que els veïns de la vila tindran preferència a l' hora de moldre si la gronxa està buida i que la vila no obligarà els veïns a moldre a l'esmentat molí.

El preu de l'arrendament al 1760 era en cafissons i barcelles de blat, o siga en espècies; en canvi al 1778 ja demanen 135 lliures, en metàl·lic.

L'any 1778, Josep Fonollosa era el regidor; Baltasar Vidal, el síndic procurador; Josep Forner, el síndic; Jaume Muños, l'arrendador, i Antoni Ferrer, el fiador.

Més endavant hem volgut analitzar les condicions de l'arrendament de 1785.⁷

Hem trobat que es continua arrendant el molí per un any.

A diferència de l'any 1778, ara sí que s'obligarà els veïns a moldre al molí, i ho especifica dient "com es feia abans". Encara que a l'arrendament de 1760 tampoc no fa menció de l'obligació del veïns de moldre al Puador, suposem que en altres ocasions sí que haurien tingut aquesta obligació, d'aquí que a la taba del 1785 se'n face esment.

També es torna al costum de pagar l'arrendatari 4 lliures i mitja de cera blanca, i ara especificuen que era destinada per al Monument de Setmana Santa.

Obliguen l'arrendatari a tenir l'abeurador net i amb aigua corrent, i a donar-li el curs acostumat.

Si no es gasta les 10 lliures en possibles arranjaments del molí, les ha de tornar a l'Ajuntament.

Per evitar frauds li diuen que no pot amagar cap barcella, i que no pot mesclar les moltures, i que cada moltura ha de quedar dintre l'arca, sota pena de 10 rals.

Ara, l'arrendatari torna a pagar 25 rals per l'escriptura.

Els veïns de la Sénia continuen pagant 2 almuds per cafís, i tenen prioritat a gronxa buida, els quals hauran d'engranar per torns, i que a partir de les dotze de la tarda no es podran moldre taleques. Només es permetrà a partir de l'1 d'abril a aquells que han demanat la tanda abans de les dotze del dia.

Quan acaba el contracte ha de deixar el molí corrent i en bon estat.

En aquest cas es torna a pagar amb 21 cafissons de blat amb mesura del Principat.

Va redactar el contracte el notari, Salvador Vidal; Joan Galià era el batlle ordinari; Josep Martí, Marià Solà, el mateix notari i Antoni Ferrer de Llorenç eren els regidors; Domingo Cabanes, llaurador, l'arrendador, i Francesc Cabanes, llaurador, va ser el fiador.

Hem notat que a la última taba, la de 1785, apareix l'abeurador que no surt en les dos anteriors. No sabem si és que era de nova construcció o si se n'havia rehabilitat algun que n'hi pogués haver.

La mesura de torns estrictes a partir de l'1 d'abril creiem que es devia imposar per les restriccions que poguessen haver-hi per manca d'aigua de cara a l'estiu.

També es veu una diferència en la moneda. En les dos primeres es parla de lliures i sous, en canvi en la última ja es parla de rals.

Per evitar frauds li diuen que no pot amagar cap barcella, i que no pot mesclar les moltures

⁷ AHT., Reg. 2891, f. 5 de l'any 1785.

UNA BREU VALORACIÓ FINAL

Es té molt en compte que l'aigua torne al seu curs habitual i, com és costum, encara que passés per l'abeurador o per on siga sempre havia de tornar al riu

Hi ha una constant en tots els arrendaments que és la penalització del frau. Suposem que l'Ajuntament en això devia voler tenir molta cura, ja que en últim terme se'n devia sentir responsable perquè la propietat era seu i, si en alguna ocasió, obligava a moldre al vilatans encara se'n deguera sentir més responsable.

També es té molt en compte que l'aigua torne al seu curs habitual i, com és costum, encara que passés per l'abeurador o per on siga sempre havia de tornar al riu.

Hem observat, i així ho hem dit anteriorment, que al 1760 es llogava per tres anys, en canvi en les altres dos només es fa per un any.

No volem acabar sense fer un parell de consideracions valorant, per un costat, la importància dels arrendaments pel que fa a aspectes relacionats amb els costums de la gent de l'època, de la topònima, de l'onomàstica, etc. i, per l'altre, ressaltant que la diferència principal entre l'arrendament senyorial i el municipal radica, simplement, en el to i en les formes. És solemne i senyorial en el cas del molí de l'Abat, on el senyor és més "senyor" i es reserva, per exemple, la tanda i la moltura gratuita de les pròpies produccions i fa pagar al mateix molí –segurament amb tot el *boato* pertinent– en tres dates diferents. Pel que fa a la resta, queda clar que en els dos casos la pretensió principal era controlar el monopoli de la indústria transformadora més important de l'època: els molins.

TRANSCRIPCIONS

Arrendament del molí de l'Abat de 15 de setembre de 1732⁸

[...] Doy en venta (sic) y por título de arrendación concedo a Josep Castell molinero natural de la villa de la Cenia Principado de Cataluña y habitante en el infraescrito molino de este Real Monasterio... un molino de arina con sus muelas y molares, assud, assequias, y balsas, cassas, corrales, huertos y tierras assí cultas y de labrança, como hiermas e incultas que por aora tiene y han tenido y trabajado los Arrendadores de dicho molino sus antecesores le posseyeron, gozaron y disfrutaron el qual dho. molino es nombrado vulgarmente el Molino del Abad y tiene su situación en le termino particular de este Real Monasterio y se le concede como dho. es y con las reservas empero q, bajo se expresaran y no sin ellas en manera alguna, por tiempo de quatro años que empesaron a correr en quinse de enero de este corriente año [...] por precio y responcion en cada un año de treynta cahizes y seys barchillas de trigo medida valenciana y de calidad y especies que bajo se dira y espresara pagadores por tercias anualmente, en los días quinze de mayo, 9 de setiembre, y 9 de enero.

(Els diners s'havien de posar) [...] a sus costas (del molino) y riesgo en las casas de dicho molino

[...] les pague en trigo de molturas bueno y limpio y de calidades y especies que se multuraren en dho molino; sin poder elegir para si, o sus conveniencias particulares genero alguno ni especies de trigo, si que presisamente le ha de reponer todo en un monton para el tiempo de las pagas sin fraude ni engaño alguno: y si assi no lo practicare y cumplire le tercia o tercias que se probare aver cometido fraude y falta en ello las debera pagar en dinero de contado contando el trigo al precio corriente de esta tierra.

⁸ Per qüestions alienes a la nostra voluntat, relacionades amb aquest críptic món de l'era digital, no us podem facilitar la transcripció completa de l'arrendament del molí de l'Abat ni la seu anotació adequada. Només us podem dir que l'hem extret d'un protocol notarial guardat a l'Arxiu Històric Municipal de Morella.

Y ha de tratar y mantener las muelas y molares del referido molino y sus aderentes a uso y costumbre de buenos molineros sin perjudicar dhas. muelas y molares si que tansolamente en lo presiso y necesario, pena de pagar y satisfacer a dho. Real Monasterio el daño que por hombres peritos y expertos en el officio del moler fuere declarado aver encontrado en dhas. muelas y molares, las quales, y los quales he de poder mandar recomponer dho. Real Monasterio, e visitar, y visurar cada y quando le pareciere y por el daño reconocido y costas ha de poder ejecutar con solo la declaracion jurada de dhos. peritos y el juramento de quien de el fuere parte en que ha de quedar diferido, y de dha. prueba relevado.

Assud, Balsa y Acequia, de alguna solcida, o cayga alguna piedra, o se aya de guiar el agua u otra casualidad sucede (sempre que siga menys d'un jornal de treball va a compte del Moliner).

(Moldre de franc tot el blat que) el Real Monasterio necessite para su consumo y de sus criados y pastores como tambien el trigo que acostumbra moler para vender arina. Y en este respeto tenga dho. Real Monasterio voz y tanda a gronza vacia aqualesquiera de los lugares de la Tinencia y forasteros: y que, la misma voz y tanda y preheminenzia, despues de dicho Real Monasterio tengan y gosen los de los lugares de la Puebla de Benifaçà y Ballestar prefiriendo a gronza vacia a los demas forasteros, por estar los vezinos de dhos. dos lugares obligados a moler el trigo de sus respectivos terminos en el referido molino.

Y aun por esto siempre que dho. arrendador probare y justificare durante esta arrendacion que alguno, o algunos de los vecinos de dhos. lugares sacan el trigo se sus respectivos terminos para moler en otros molinos, dho Real Monasterio le administrara toda la justicia para (il·legible a l'original) la molturas de trigo avran sacado a moler fuera, al respecto quattro medidas de trigo por cahiz; que es la multura que [...] del trigo que molieren en dho. molino del Abad, sin pedirles mas; empero a los demas forasteros podra molturar dho. arrendador lo que pueda y sea conveniente como no exceda lo que permite la ley.

Item ha de ser obligado dho. arrendador a satisfacer el daño que por su culpa, descuido, o negligencia assi a dho. Real Moasterio como a los vecinos de dhos. dos lugares y otros ocasionara destruyendoles, o perjudicandoles alguna porcion de trigo en el moler.

Item la capilla que esta dentro las casas del dho. Molino que da reservada para dho. Real Monasterio como tambien un cuarto de las dhas. ... para quando quisieren baxar a recreación y para reponer trigo dhos. granos en el siempre que les pareciere; y respecto de los corrales de ganado y malladas no puede usar de ello dho arrendador si solo en caso de no averlo de menester dho Real Monasterio para sus propios ganados y rabera.

Item le concede a dho. arrendador el poder entrar a pacer sus propios ganados assi Mayores como Menores en la Dehesa su situación delante dho. Molino a la parte ombria, sin incuso de pena alguna y siempre y quando le pareciere durante esta arrendación como hasta oy se ha acostumbrado y nada menos se le concede todas las tierras de procuración y huertos libre y exempto de todos los derechos y el sacar tierras nuevas para panificar y los estiercoles, con tal que estos les aya de aplicar a las tierras y huertos del dho. molino y a los frutales y moreras de el de los cuales frutales y moreras tambien debera cuidar dho. Arrendador limpiandolos segun lo necessitaren hacyendo en ellos vastagos de olivo y algarrovas veinte — por las viviendas durante esta arrendación por el tiempo de la qual las frutas de los frutales y hojas de las moreras han de ser de dho. Arrendador, quien ha de ser obligado a mantener y tratar las tierras de dho. Molino de buen labrador de uso y costumbre.

Item que en caso de que por avenidas del rio, o por otra causa se rompiesse, o detrimentasse en cualquier manera el Assut, Balça, o assequia del dho. Molino, o todo junto, de manera que parasse de moler y que el trabaxo de componerlo exceda un jornal y tambien no moliere dho. molino por falta y

esterilidad de agua que se haga de descontarse ha dho. Arrendador de dha. arrendación, lo correspondiente a los días que por dhas. causas dexare dho Molino por moler.

Item que los frutos de este Arrendamiento, quedan Hipotecados expresamente a la paga del precio de el, sin perjuicio empero de la obligación general, ni por el contrario, y aunque esten en poder de tercero o mas poseedores se han de poder ejecutar y sacarlos y venderlos y de su valor se haga el pago a dho. Real Monasterio.

Y con los dhos. pactos Condiciones reservas y obligaciones y no sin ellos le doy en renta en el referido nombre del dho. Molino y mas a el anexo y que va referido y le sera cierto y seguro y no se le quitara al dcho., Joseph Castell ni a quien en su derecho faciere por el citado tiempo y si le faltare dho. Real Monasterio le pagara todas las costas daños e interezes y menoscabos que le siguieren y le crecieren. Cuya liquidación difiero en su juramento y le relieve de dha. prueba. Y a su firma y seguridad obligo los propios y rentas de dho. Real Monasterio avidos y por aver, y doy poder a los jueces y justicias que de ello puedan y deba conocer a cualquiera de ellas para que apremien a dho. Real Monasterio como por sentencia passada en cosa juzgada y por el conceden [...] renuncio según que dho. Real Monasterio por el citado poder [...] en Capitulo Suam de panit oluardes de absolutionis de cuyo es sabedor y las demás leyes y fueros de su favor y la general de este según que ellos en el citado poder juraron, por Dios Nuestro Señor de modo de no oponerse ni dho. Real monasterio se opondra esta Esc. Por causa ni razon alguna ni Menor edad que... ni pediremos beneficio de restitucion ni nos valdremos dho. alguno que nos pueda sufragar ni favorecer ni pediremos ad lucim de este juramento. ni relaxacion y aunque proprio mute se conceda no usaremos de ella. E yo dho Joseph Castell molinero que de este soy a todo lo que dicho es accepto esta Esc. En todo y por todo según como se ha referido y recibo en arrendación el dho. y espresado Molino con todo lo anexo a el y limites referidos y en esta [...] y que he oido y entendido, de cuyos aprovechamientos me satisfago y doy por entregado y renuncio las leyes de la entrega en prueba. Y por el dho. quadriennio de esta arrendación que empezara a correr en el quinze del mes cerca passado Enero de este corriente año y terminara en catorze de Enero del año venidero de mil setecientos treynta y siete me obligo a pagar a dho. Real Monasterio y a quien su poder y causa huviese los dhos. treynta cahizes y seys barchillas de trigo en cada un año puestos a nos costas y riesgos en las casas del dho. molino por tercias que las del primer año se evencer (sic).

Arrendament del molí fariner del Puador de La Sénia⁹

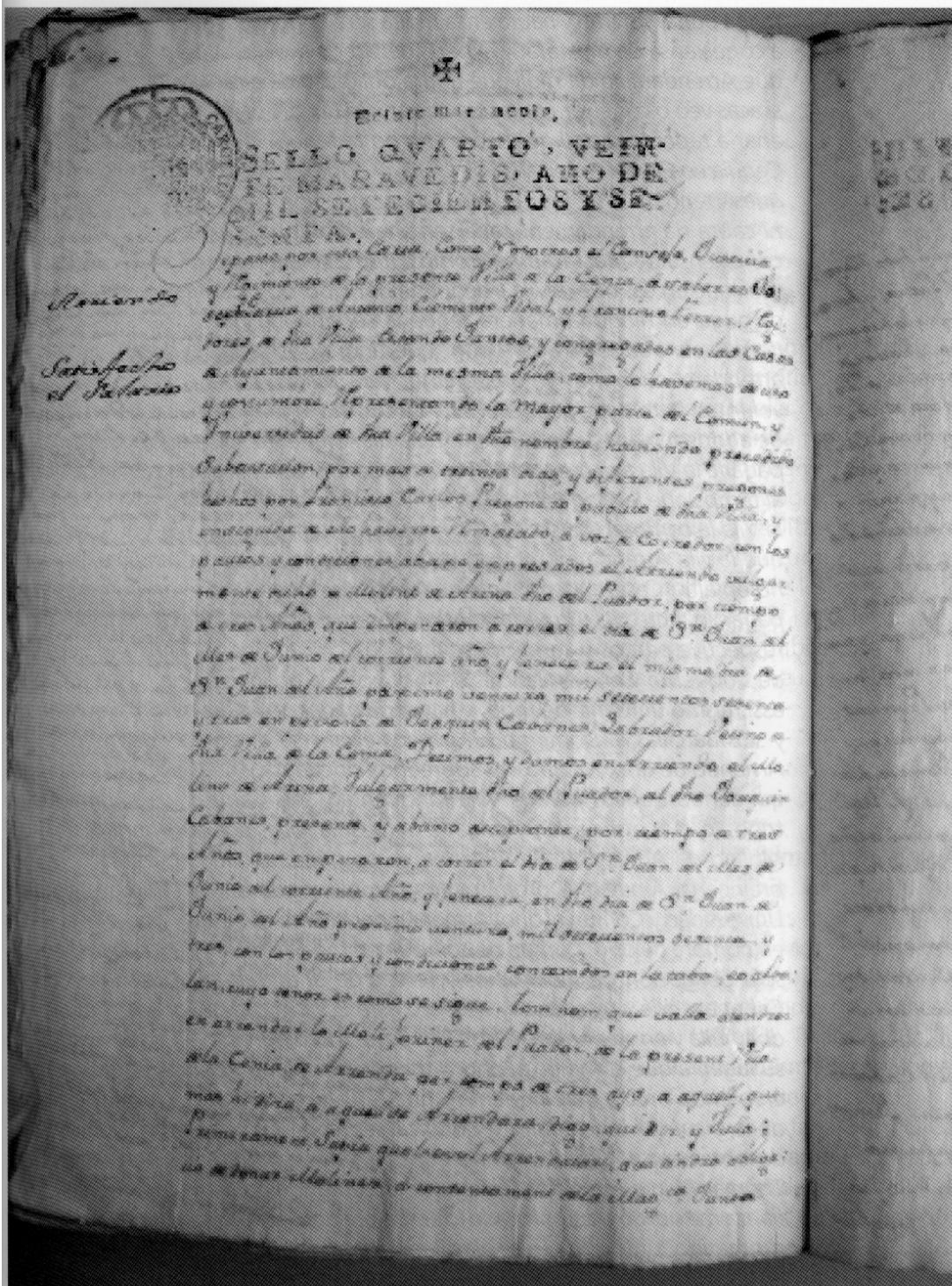
Arriendo

Satisfecho el Salario

Sepase por esta carta, Como Nosotros el Consejo, Justicia y Regimiento de la presente Villa de la Cenia, a saber es Joseph Garcia de Antonio, Clemente Vidal y francisco Ferrer, Regidores de dha. Villa, estando Juntos, y congregados en las Casas de Ayuntamiento de la misma Villa, como lo habemos de uso y costumbre, Representando la mayor parte del Comun y Universidad de dha. Villa, en dho. Nombre haviendo precedido Subastacion, por mas de treinta días, y diferentes pregones hechos por Francisco Carles Pregonero publico de dha. Villa, y enseguida de ello haberse Rematado a voz de corredor con los pautos y condiciones abaxo expresados el Arriendo vulgarmente dicho de Molino de Arina dho. del Puador, por tiempo de tres Años, que empezaron a correr el dia de Sn. Juan del Mes de Junio del corriente año, y feneçera el mismo dia de Sn. Juan del Año proximo venturo, mil setecientos sesenta y tres en persona de Joaquin Cabanes, Labrador

⁹ AHT, Reg. 2365, any 1760.

Contracte d'arrendament
del Molí del Puador



SELLO QUARTO. VEN-
TE MARANELIS. ANY DE
1711. SELLE DIA DE FQS Y SP.

Reuerendo

Satisfactorio
el Paborio

que nos viva la Cenia. Comos nos venys al Comerç. Cenias
y Comerç de la present Vila a la Cenia, a voluntat de
septembre a Juny. Comerç fiscal, y l'escrivia l'escrivia. Hoy
tots a dia dia segont l'escrivia, y conquerades en las Casas
a l'arrendamiento de la mesma Vila, com a l'arrendamiento de una
a conquerades. Yo renunciando la Mayor parte del Comerç, y
l'arrendamiento de la Vila en los nombre l'haventida presentes
d'abstencion per més a trenta dies, y diferentes prouessas
heches por Joaquim Cabanes Corabé, presentes a dho dia, y
ordinades a dia dies en el mesado a vos a Corredor con los
pautos y condiciones abajo contenidas al arrendamiento
més més a dientz de ultima hora del Paborio, per tiempo
de tres anys, que començaran a correr el dia de S^r. Juan de
Junio del corriente año, y feran en el mismo dia de
S^r. Juan del año proximo venturo, mil setecientos sesenta y tres
dies en Junio. Vulgarmente dho del Puador, al dho Joaquin
Cabanes, presente, y abaxo acceptante, por tiempo de tres
anyos, que emperzaron, a correr el dia de S^r. Juan del dia de
Junio del corriente año, y feran en dia dia de S^r. Juan de
Junio del año proximo venturo, mil setecientos sesenta y tres,
con los pautos y condiciones contenidos en la taba, eo abalon,
tan cosa tenor en como se sigue. Com hom que volia arrendar
en arrendar la dho la farinera del Puador, no lo presenti
ala Cenia se presenti per temps de tres anys, a aquell que
mes hi dira, a aquell de Arrendatari, diga qui dir u Vulla;
Primerament sapia qualsevol Arrendatari, que tindra obligacio de donar
Moliner de contentament de la Mag^{ca}. Junta de la present Vila de la Cenia.
Item Sapia dit Arrendatari, que tindra obligacio de moldre una Barcella de
Blat franca para el verdader amo del Blat, y si acas se li feia al contrari se li
executara en la Pena de cinch sous per quiscuna vegada que el contrari
fara. Item Sapia dit Arrendatari, que aura y tindra la obligacio de fer la

pendizabal, va pertenyent
teressant fer el treball
profundament les arrels
adquirir el Monestir i
entrell.

de Benifassà, sense el
treball, del qual aquí
amb la meua tutora,
estan publicades, per
otografies, publicades
a que procedeixen de

stell de Beni Hassan, les
un turó a 800 metres
Beni Hassan a la seu
metres d'altitud.

Vecino de dha. Villa de la Cenia. Decimos y damos en Arriendo el Molino de
Arina, Vulgarmente dho. del Puador, al dho. Joaquin Cabanes, presente y
abaxo acceptante, por tiempo de tres Años, que empezaron, a correr el dia
de Sn. Juan de Junio del corriente Año y fenecera en dho dia de Sn. Juan de
Juni del Año proximo venturo, mil setecientos sesenta y tres, con los pautos
y condiciones contenidos en la taba, eo albalan, cuyo tenor es com sigue.
Com hom que volia arrendar en arrendar lo Moli de farina del Puador, de la
present Vila de la Cenia, se Arrenda per temps de tres anys, a aquell que
mes hi dira a aquell se Arrendara, diga qui dir u Vulla.

Primerament sapia qualsevol Arrendatari, que tindra obligacio de donar
Moliner de contentament de la Mag^{ca}. Junta de la present Vila de la Cenia.
Item Sapia dit Arrendatari, que tindra obligacio de moldre una Barcella de
Blat franca para el verdader amo del Blat, y si acas se li feia al contrari se li
executara en la Pena de cinch sous per quiscuna vegada que el contrari
fara. Item Sapia dit Arrendatari, que aura y tindra la obligacio de fer la

farina bona, y si frau y haura en la molta sera tingut i obligat a pagar tot lo frau a coneixensa de mustafat y experts del art de Moliners. Item Sapia qualsevol que Arrendara lo dit moli que tindra obligacio de girar aigua pera moldre, y si acas veu o coneixerera que aiga de venir lo Riu gros aiga y tindre obligacio de anar a tapar lo rastell que si acas no ho fara pagara tot lo dain se fara en la Cequia eo Cava a coneixensa de la Mag^{ca}. Junta y experts. Item Sapia qualsevol que Arrendara lo dit moli Puador fariner, que tindre obligacio de pagar lo que hi cabra de arrendament cada semana en blat bo y rebedor de moltures a coneixensa de mustasaph y Promps. Item sapia qualsevol que arrendara dit moli que en cas que la Vila li degues alguna porcio o cantitat de diner que no es puga en ninguna manera quedarse ninguna porcio de arrendament. Item sapia qualsevol arrendador que tindra obligacio de donar fianzes del arrendament, bones y competentes a la Mag^{ca}. Junta a son beneplacit y voluntat. Item sapia qualsevol Arrendador, que tindra obligacio de fer del reals de adops si menester sera. Item sapia dit Arrendatari que tindra obligacio de pagar a la Vila a demes del Blat se arrendara, sis Llires de Sera blanca obrada al temps que la Mag^{ca}. Junta lay demanara, y cas no la pugue, o no la done, la Vila la comprara, a ses costes y missions. Item Sapia qualsevol Arrendador que la vila Arrenda dit moli en la Caseta que te en dit dit moli, vui en dia, y no en altra Caseta. Item Sapia qualsevol Arrendador, que tindra obligacio a pagar lo Acte del Arrendament al Notari que rebra aquell. Y baxo dhos. respective pautos y condiciones como assi mismo por el Precio, y beneficio de sinuenta y nueve Cahizes de trigo, con la obligacion de haver de pagar assi mismo un Cahiz de trigo, y haver de pagar un Cahiz a Domingo Muños, y seis Barcillas, a Domingo M. por los eixaus se ofrecieron dar, ai daria de Arriendo de dho. Molino, los sobredhos cincuenta y nueve Cahizes de trigo, quedando francos para la Villa Cinquenta y seis Cahizes y seis barcillas de trigo, lo que ofrece dar, y pagar a la misma Villa, por el Arriendo dho. del Molino de Arina dho. del Puador, como queda dicho expressado en dho. preincerto Albalan le prometemos cumplir y guardar en nombre de dha. Universidad y Comun al dho. Arriendo del Molino de Arina y que le estaremos en nombre de dho. Comun de coincidir en toda forma de derecho necessaria, sola obligacion de los Propios y rentas de dha. Villa. E yo el dho Joaquín Cabanes, que presente soy accepto esta Ess^a. Y me obligo y prometo a la dha. Villa y en su nombre a los SS^{res}. Bayle y Regidores, y a los successores en su lugar, a que cumplire al dho. Arriendo por tiempo de tres años, y pagare el referido precio de Cinquenta y nueve Cahizes de trigo, y los eixaus sobre dhos, y cumplire los Pautos, y condiciones, contenidos en el Albalan eo tabla desobreincerta. Y para mayor seguridad, doy en fiadores de dho. Arriendo a Thomàs Puig a estas cosas presente, aceptando como accepto el cargo de fianza me obligo a cumplir todo lo arriba por dho. Joaquin Cabanes mi Principal prometido Junto con el y a solas Renunciando como expresamente la Ley de duobus res debendus, y la que presente ho Sia de fidefanoribus Y el Beneficio de la division y ejecucion y demas de la comancomunidad y fianza. Y para su aplicamento, assi Principal como fiador obligamos todos nuestros Bienes, y al otro de nosotros a solas, havidos y por haver, y damos poder a los Justicias de su Mag. y en especial a los de la presente Villa de la Cenia a cuya Jurisdiccion nos sometemos ea nuestros bienes y renunciamos nuestro Domicilio y otro fuera que de nuevo ganarenos y la Ley si convenarit de Jurisdiccion omnibus Judicum, y la ultima Pracmatica de las Submisiones, y demas leyes u fueros de Nuestro favor, y la general del Drecho. en forma para que nos apremien, como por Sentencia pasada en cosa Juzgada, y por nosotros consentida. En cuyo testimonio otorgamos la presente en la Villa de la Cenia a los once dias del mes de Julio de mil setecientos y sesenta Años. Siendo a ello presentes por testigos Vicente Prades, cerero, y Raymundo Bel, labrador. Vecinos de dha. Villa y dhos. Otorgantes, a quienes doy fee conozco los que sapieron firmar lo firmaron y por el que no lo firmo a su ruego uno de dhos. testigos.